

Акциски план за вработување на
младите
Преглед на напредок

1. Економски преглед и преглед на пазарот на труд

1.1. Најважни елементи на макроекономијата

Економскиот раст назадуваше во 2012 година (-0,4 проценти), како резултат на падот на личната потрошувачка (-1,2 проценти на годишна основа) и негативниот нето-извоз (-3,1 проценти). Инфлацијата се зголеми (3,3 проценти на годишна основа на крајот на 2012 година) како резултат на зголемувањето на цените на храната и (регулираното) зголемување на цените во електричниот и топлинскиот сектор.

Во 2012 година, дефицитот на тековната сметка достигна 3,0 проценти од БДП (спрема 2,5 проценти забележани претходната година), што се должи на негативниот трговски биланс (23,6 проценти од БДП), само делумно покриени со остварените приватни трансфери (дознаки) во висина од 21,7 проценти од БДП.

Во 2012 година дефицитот се зголеми на 3,9 проценти од БДП (од 2,5 проценти од претходната година). Трендовите на јавните приходи беа погодени од враќањето на данокот на додадена вредност (ДДВ), со обемот на други приходи во опаѓање (особено на персоналниот данок на приход, данок на добивка и социјални придонеси).¹

Макроекономската перспектива за 2013 година се чини поповолна, со раст на БДП од 2,9 проценти и 3,9 проценти во првиот и вториот квартал од годината, соодветно, поткрепен со зголемување на бруто инвестиции и извоз.

¹ Министерството за финансии, со месечни економски извештаи, во <http://www.finance.gov.mk/node/885>

1.2. Трендови кај пазарот на труд на младите

- Во 2012 година учеството на младите во работоспособното население (15-24) се зголеми од 32,1 на 33,6 проценти. Вработеноста на младите, исто така, се зголеми (од 14,4 на 15,5 проценти), со поголемо зголемување кај младите жени отколку кај мажите (1,8 и 0,4 процентен поен зголемување, соодветно).

Табела 1: Клучни показатели за пазарот на труд (2011-2012)

	2011	2012	ЕУ27 (2012)
Млади 15-24			
Учество на работна сила	32.1	33.6	42.6
Стапка на вработеност	14.4	15.5	32.9
Стапка на невработеност	55.3	53.9	22.8
Млади 15-29			
Учество на работна сила	48.1	49.1	57.0
Стапка на вработеност	25.5	26.1	46.4
Стапка на невработеност	47.0	47.0	18.1
Возрасни 25-64			
Учество на работна сила	73.0	71.8	77.8
Стапка на вработеност	52.1	51.4	70.7
Стапка на невработеност	28.7	28.4	9.2

Извор: ЕУРОСТАТ, Годишна Анкета за работна сила, (2011-2012).

Дел од таквите зголемувања се должат на демографски фактори (на пример, целокупната младата популација на возраст од 15-24 години е намалена за 3,5 проценти), но исто така и на реални вработувања на помладата група на работници. Вработеноста за работоспособното население (15-64) остана главно непроменета на 44 проценти во 2012 година.

- Ако се земе предвид групата од 15 до 29 години, прегледот е позитивен во однос на учество на работната сила и вработувањето, додека стапката на невработеност во суштина остана иста како стапката забележана во 2011 година (Табела 1). Во апсолутна смисла, вработувањето на млади лица од 15 до 24 години се зголеми за 4 проценти. Вкупниот број на вработени млади мажи (15-24) се намали (од 28.700 на 28.300), додека бројот на вработени млади жени се зголеми од 16.500 на 18.700. Со ова се намали родовиот јаз кај вработеноста на младите (15-24) од 7 проценти на 5 проценти.
- Учеството на младите лица кои рано го напуштаат училиштето (на пример, младите од 15 до 24 години со најмногу тригодишно средно образование) се намали во периодот 2011-2012 година на 11,7 проценти, пониска од стапката забележана во ЕУ27 (12,8 проценти). Уделот на лицата од 30 до 34 години со завршено високо образование се зголеми (21,7 проценти во споредба со 20,4 проценти во 2011 година), додека соодветната стапка во ЕУ27 беше 35,8 проценти.

- Структурата на вработеноста на младите, исто така се менува, со забележителен пораст на бројот на работници за плата (10 проценти во целина) и намалување на бројот на семејни работници што придонесуваат (11 проценти во целина) во 2012 година. Ова донесе до намалување на уделот на младите во неформално вработување.²

Табела 1: Структура на вработеност на млади лица (15-24), 2009-2012 година

	2009	2010	2011	2012
<i>Статус на вработеност</i>				
Вработени	65,8	68,1	63,2	67,2
Самовработени лица	5,3	4,6	6,4	6,6
Семејни работници што придонесуваат	29	27,2	30,5	26,2
<i>Вид на договор</i>				
Скратено работно време	9,3	10,3	13,4	14,4
Недоброволно вработување со скратено работно време	32,7	38,7	33,5	22,2
Привремена работа	37,1	37,4	34,9	33,0

Извор: ЕУРОСТАТ, Годишна Анкета за работната сила, (2006-2012).

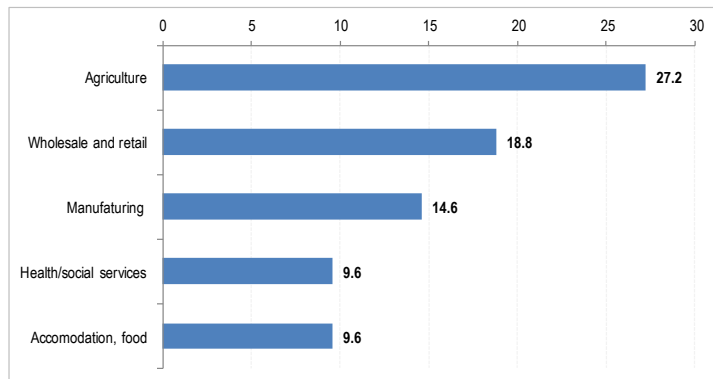
- Уделот на млади работници вработени со скратено работно време се зголеми, управуван од повисокиот процент на вработени млади жени со овој статус (16,9 проценти во 2012 година во споредба со 14,1 проценти во 2011 година), но со еднакво намалување на недоброволно скратено работно време (од 33,5 проценти на 22,2 проценти)³. Привремената работа, исто така, се намали а со тоа и дел од младите луѓе недоброволно вработени со договор за привремено вработување (од 68,9 до 58,9 проценти). Ова најмногу се должи на зголемување на процентот на млади кои го одбираат овој вид на вработување со цел да ги комбинираат работата со образование и обука.
- Неформалната вработеност се намали од 25 проценти од вкупната вработеност во 2010 на 22,5 проценти во 2012 година. Младите (15-24), сепак останаа со двојно повеќе шанси да работат неформално во споредба со возрасните, и покрај опаѓачкиот тренд во однос на 2011 (од скоро половина од вработеноста на младите на 41,8 проценти).

²Неформална вработеност е учеството на работниците во вкупната вработеност кои се самовработени (без дополнителни вработени) или се семејни работници што придонесуваат. Причините се тоа што често овие работници немаат пристап до социјално осигурување, се вклучуваат во неформалната економија и повеќе се изложени на ниско платени работи и сиромаштија.

³Скратено работно време се утврдува врз основа на ЕУРОСТАТ дефиницијата, на пример, вообичаените работни часови во една недела изнесуваат помалку од 35.

- Најголем број на работни места за млади лица (15-24) се обезбедуваат преку земјоделскиот сектор, (27,2 проценти од вкупната вработеност на младите), трговски услуги (18,8 проценти), производство (14,6 проценти), здравствени и социјални услуги (9,6 проценти) и угостителство и прехранбените услуги (9,6 проценти). Работните места во земјоделството, производството и угостителството и прехранбените услуги се исто така места каде се исплатуваат пониски плати (70-75 проценти од просечната месечна плата).

Табела 2. Вработеност на младите (15-24) по економски сектори (2012)

Извор: ЕУРОСТАТ, Годишна Анкета за работната сила, (2011-2012).

- Во периодот 2011-2012 година, сепак, во земјоделскиот сектор дојде до намалување на работни места за млади работници (-17,6 проценти), додека вработеноста во малопродажбата и производството се зголеми (30 и 22 проценти, соодветно).
- Во однос на слободни работни места, во вториот квартал на 2013 година угостителството и прехранбените услуги достигнаа највисока стапка (3,95 проценти), проследено со административни услуги и услуги за поддршка (2 проценти) и транспорт и складирање (1,75 проценти). Овој тренд исто така се рефлектира кај занимања кои најмногу се бараат на слободните работните места (Слика 3).

Слика 3. Слободни работни места по професионална структура, втор квартал 2013

Извор: Државен завод за статистика, Анкета за слободни работни места, 2Q2013 на <http://www.stat.gov.mk/pdf/2013/2.1.13.27.pdf>

- Во 2012 година, просечната плата се зголеми за 1,7 проценти. Благот пораст на платите продолжи и во првиот квартал од 2013 година (1,1 проценти). Таквите стапки на раст на платите во голем степен беа во согласност со растот на продуктивноста на трудот.
- Невработеноста на младите (15-24) се намали од 55,3 проценти во 2011 на 53,9 во 2012 година, додека невработеноста кај возрасните работници (25-64) главно остана непроменета (од 28,7 проценти на 28,4 проценти). Падот на стапката на невработеност кај младите беше главно концентриран на двата краја на образовната скала, кај младите со ниско ниво на образование и со високо образование каде доживува пад од 4,1 и 5,5 проценти, соодветно. Невработеноста кај младите, сепак, останува долгорочен феномен: едно младо лице кое скоро влегува на пазарот на труд во Република Македонија има веројатност да остане невработено речиси 2 години пред да најде работа.

Табела 2: Очекувано времетраење на невработеноста кај младите (15-24 години), 2012 (000)

Недели на невработеност	Илјади невработени лица (15-24 години)	Очекувано времетраење на невработеност на нови невработени млади лица
Вкупно	55.0	= 55/1.8
Помалку од 1 месец	1.8	= 30.5 (3 недели)
1-2 месеци	4.1	= 30.5 × 3
3-5 месеци	4.8	= 91.6 недели (или 22.9 месеци)
6-11 месеци	7.0	
12-17 месеци	7.6	
Преку 17 месеци	29.7	

Извор: ЕУРОСТАТ, Анкета за работна сила, детални годишни податоци

1.3. Ограничувања за создавање на работни места за млади

Фактори кои обично се изнесуваат за да се објаснат високите и постојани стапки на невработеност на младите се нефлексибилност на платите, висок данок, ригорозно законодавство за заштита на вработувањето (ЗЗВ), поголема чувствителност на вработувањето на младите на деловниот циклус во споредба со вработувањето на возрасните лица и неусогласеност на вештини. Во Република Македонија, сепак, вработувањето се чини дека е прилично неповрзано со трендовите на БДП, кои можат да укажуваат на структурни наместо циклични проблеми (на пример, ограничувања кај понудата и побарувачката). Покрај тоа, даночното оптоварување (по реформите за даночни и социјални придонеси) е далеку под оние забележани во соседните земји; растот на платите е главно во иста линија со зголемувањето на продуктивноста на трудот; и законодавството за заштита на вработувањето не претставува пречка за вработување нови работници.

Образованието сè уште е силна детерминанта за резултатите на пазарот на трудот: младите со повисок степен на образование имаат поголема веројатност да бидат вработени од оние со пониско образование. Во 2012 година стапката на вработеност кај младите (15-24 години) со високо образование изнесуваше 30,2 проценти, додека кај младите со најмногу тригодишно средно образование изнесуваше 5,2 проценти. Сепак, степенот на неусогласеност на образование и занимање е повисок од неусогласеноста забележана во соседните земји (12,8 проценти во 2012 година). Табела 3 подолу ја дели вработеноста на работоспособното население (15-64 години) според главната групација на занимања (Меѓународна Стандардна Класификација на занимања, 2008) и нивото на образование (Меѓународна Стандардна Класификација на Образованието, 1997).⁴ Делот кој

⁴ Со цел анализа на пазарот на труд, седумте нивоа на Меѓународната стандардна класификација на образование (ISCED) нормално се групирани во ISCED 0-2 (предучилишно, основно и тригодишно

е затемнат ги претставува оние работници кои имаат повисок степен на образование во споредба со барањата на занимањето што го извршуваат.

Табела 3. Неусогласеност на образование и занимање како функција на ISCO и ISCED, 2012 (000)

ISCO-08 Главни Групи		ISCED-97 Ниво на образование						
		0	1	2	3	4	5	6
1	Менаџери			...		15.9		15.9
2	Професионалци			...		1.9		93.0
3	Техничари и професионални соработници			...		46.6		16.6
4	Работници за канцелариска поддршка			...		27.1		9.4
5	Работници во услужниот и продажниот сектор			12.8		80.2		13.2
6	Квалификувани работници во земјоделство, шумарство и рибарство			2.6		6.4		0.5
7	Занаетчии и сродни занимања			20.8		54.2		2.3
8	Работници во фабрики, на машини и монтери			17.3		60.4		2.1
9	Елементарни занимања			87.9		52.1		3.0

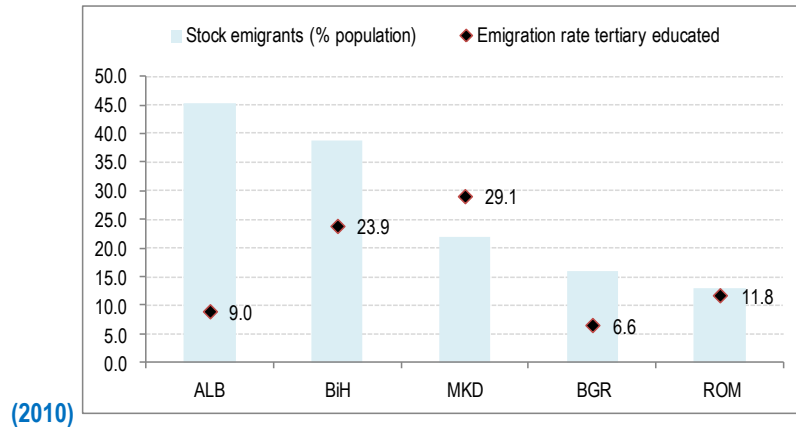
Извор: ЕУРОСТАТ, Годишна анкета на работна сила, 2012 година. Затемнетите полиња го претставуваат степенот на неусогласеност

Во Словенија на пример неусогласеноста се однесува на 8 проценти од вкупната вработеност, а во целата ЕУ27 во просек е 11,3 проценти. Неусогласеноста во Република Македонија, е во опаѓачки тренд во однос на 2010, кога се однесуваше на 14,5 проценти од вработеното население. И покрај севкупниот пад, бројот на дипломирани студенти кои се вработени како работници во продажниот и услужниот сектор (а со тоа на работни места со пониски барања за квалификации) се зголеми во периодот 2010-2012 година на 37,5 проценти.

Големите емиграциони текови, загубата на квалификувана работна сила, доцната структурна трансформација и малите приливи на странски директни инвестиции (СДИ) ја забавија потребната структурна трансформација за зголемување на вработеноста. Составот на производство и извоз во Македонија сè уште покажува релативно голема зависност од ниско- продуктивни сектори како што се мали размери на земјоделски производи и тешката индустрија (метали и метални производи).

Слика 4: Стапка на емиграција на високо образовани лица

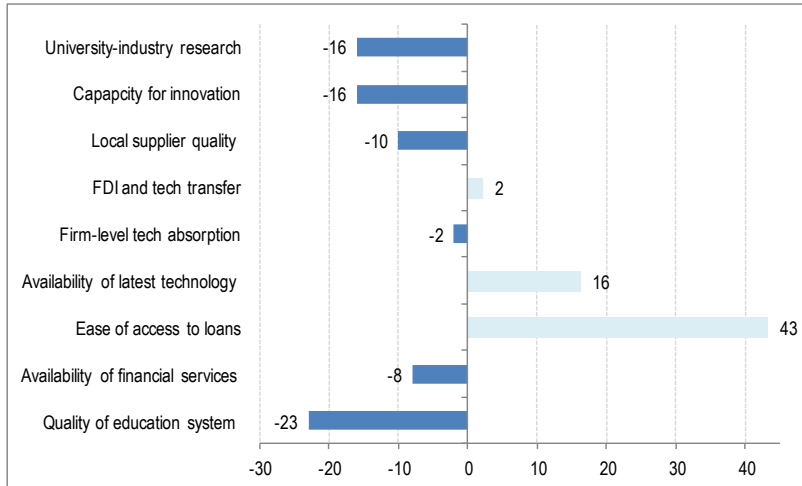
средно образование); ISCED 3-4 (четиригодишно средно образование) и ISCED 5-6 (Високо образование).

Извор: Светска банка, База на податоци за миграција и девизни дознаки, 2011

- Македонија е меѓу најпогодените земји во Југоисточна Европа (Слика 4) во однос на одливот на мозоци. Младите со високо образование сè повеќе ја напуштаат земјата за да најдат подобри можности во странство, привлечени од високите приходи за вештините кои ги стекнале во земјата.
- Повеќето претпријатија (92 проценти) се микро претпријатија (помалку од 5 работници). Ова влијае врз нивниот капацитет за иновации, нови технологии и вработување лица со повисоко ниво на вештини. Промените во индексот на конкурентност меѓу 2008 и 2013 година покажуваат дека повеќето проблематични области сè уште се поврзани со локална снабденост на квалитетот, капацитетот за иновации и истражувања универзитети - индустрија (Слика 5).

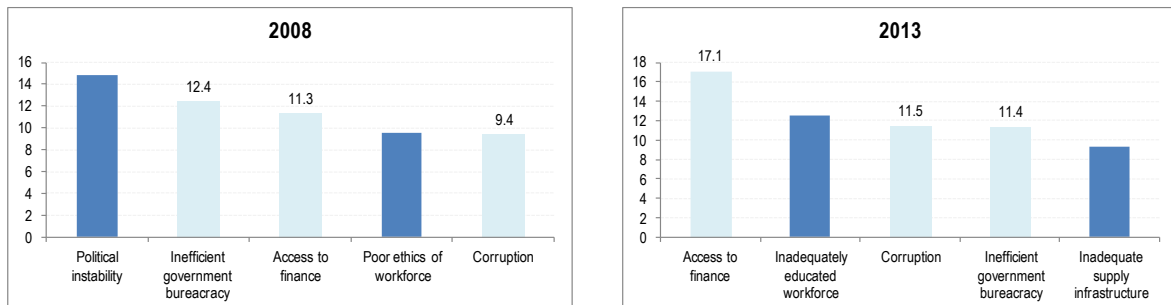
Слика 5: Промена на конкурентна позиција (под-индекси), 2008 и 2013 година

Извор: Светски економски форум, Глобален индекс на конкурентност, различни години

Главните бариери со кои се соочуваат претпријатијата останаа речиси исти во периодот 2008-2013, но нивниот состав се промени (Слика 6). Образованието на работната сила се појавува како еден од првите пет проблеми во водење бизнис. Истражувањето спроведено од страна на Светската банка укажува на основните вештини за вработување како и оние кои во моментот образовниот систем не успева да ги обезбеди (работна етика, комуникација, тимска работа, решавање на проблеми).

Слика 6 Главни бариери за водење бизнис, 2008-2013

Извор: Светски економски форум, Индекс на глобална конкурентност, различни години

Бариерите за создавање на работни места за младите останаа речиси исти по донесувањето на НАП :

- На страната на понудата, вештините со кои се здобиваат младите не се целосно усогласени со барањата на пазарот на трудот. Ова укажува на реформа на клучните области на образовниот систем (воведување на образование за кариерата ; реформа на наставните програми, распоредувањето на работно искуство и шемите за стажирање) како главна алатка за подобрување на резултатите на вработеноста кај младите;

- На страната на побарувачката, приватниот сектор сè уште се карактеризира со ограничена конкурентност и иновации; распространетоста на микро и мали претпријатија кои работат во традиционалните сектори и низок капацитет за примање на зголемената група на високо квалификувани млади лица. Ова покажува дека политиките насочени кон подобрување на диверзификација на извозот, инвестирање во нова технологија и давање приоритет на економските сектори со висок потенцијал за вработување на младите може да помогнат за подигнување на економскиот раст и вработеноста.

Со оглед на структурната природа на овие бариери, корективните политики самостојно (на пример, спроведување на активни политики на пазарот на трудот) не може да се очекува значително да придонесат во намалување на невработеноста кај младите.

2. Напредок во остварувањето на целите на Акцискиот план за вработување на млади

Акцискиот план за вработување на млади истакнува четири стратешки цели и голем број на клучни резултати кои треба да се постигнат до 2015 година за промоција на целосно, продуктивно и слободно избрано вработување на млади лица, имено: i) зајакнување на системот за управување на пазарот за труд (за млади); ii) подобрување на вработеноста на младите; iii) одржување на вработеноста на младите преку развој на приватниот сектор, и iv) осигурување на инклузија на младите лица во неповолна положба во пазарот на трудот.

Со *Акцискиот план за вработување на младите* се предвидува привремената евалуација да се спроведе во 2013 година за да се анализираат постигнатите исходи и резултати, да се испита ефективностa и ефикасноста на распределените интервенции и да се предложат промени на резултатите или исходите на политиката, доколку е потребно. Ставовите што следуваат даваат преглед на преземените активности во рамките на секоја цел и го оценуваат напредокот во постигнувањето на резултатите од политиката на Акцискиот план. Матрицата приложена во Анекс 1 го сумира постигнатиот напредок и предлага промени на релевантните показатели.

2.1. Систем за управување на пазарот на труд

Првата политичка цел на *Акцискиот план за вработување на младите* е меѓу секторска и насочена кон подобрување на ефикасноста на институциите на пазарот на трудот за реализација на целите на политиката за вработување на младите. Три меѓусебно поврзани резултати се сметаат за суштински за постигнување на оваа цел:

Резултат 1.1. Единицата на пазарот на трудот на Министерството за труд и социјална политика (МТСП) го координира и следи спроведувањето на политиката за вработување на младите преку:

- Редовно собирање информации за спроведување на политиката за вработување (на младите);
- Вклучување на циклуси за следење и евалуација на политиката за вработување на младите.

Од усвојувањето на *Акцискиот план за вработување на младите*, Единицата на пазарот на труд континуирано прибира и анализира податоци на пазарот на трудот кои произлегуваат од административни извори и извори базирани на анкети. Дополнителни човечки ресурси се вработени за извршување на дополнителни задачи на пазарот на трудот, а особено планирање за вработеноста. Еден извршен мониторинг на програмите на активниот пазар на труд насочени кон младите имплементиран од страна на Агенцијата за вработување (АВ) беше овластен од страна на Единицата на крајот на 2012 година. Наодите од оваа

мониторинг вежба се употребија за развивање на нови интервенции за млади невработени лица.

Среднорочна евалуација на напредокот остварен во рамките на секоја цел на политиката на *Акцискиот план за вработување на младите* беше спроведена во октомври 2013 година.

Применувањето на резултатот на оваа политика е на вистински пат и неговата содржина е сè уште релевантна за остварување на Цел 1

Резултат 1.2. Забрзување и насочување на реформата на Агенцијата за вработување на Република Македонија кон сите локални канцеларии за вработување преку:

- Подобрување на квантитетот и квалитетот на услугите кои ги нуди на младите невработени лица;
- Редовно вршење мониторинг и анализи на ефективноста на трошоците на програмите за вработување

Во 2012 година, бројот на невработени млади лица (15-29) опфатени со програмите за вработување се зголеми на 8435 (на пример, 12,1 проценти од вкупниот број пријавени млади лица). Ова значи дека во однос на квантитет, агенцијата за вработување е на добар пат да го надмине показателот поставен во 2011 година (20 проценти зголемување на бројот на опфатени млади лица). Анализа на стапката на вработеност за следење на млади корисници, сепак, открива забележителни разлики во различни програми (види Анекс II за краток преглед).

Во 2012 година, АВ продолжи да ги спроведува програмите за обука на персоналот како дел од процесот на модернизација. Резултатите од оваа вежба за градење на способности се: а) зголемена ефективност на агенцијата за вработување (поголем број невработени лица опфатени со услугите и програмите за вработување на исто ниво на човечки и финансиски ресурси) и б) подобро таргетирање на услугите и програмите на групите кои се најмногу изложени на ризик на пазарот на труд (види Анекс II).

Еден циклус на мониторинг на ефикасноста беше спроведен во октомври 2012 година на активните програми на пазарот на трудот имплементирани во периодот 2007-2010 година (види претходен параграф). Од 2013 година, ИТ системот на АВ е опремен со софтверска алатка која влече податоци од различни административни извори за верификација на резултатите од вработеноста од различните понудени активни програми на пазарот на труд.

Применувањето на резултатот на оваа политика е на вистинскиот пат и неговата содржина е сè уште релевантна. Показателот кој се однесува на обезбедување на услугите и програмите за вработување на млади невработени лица 15-29 е изменет и гласи:

„25 проценти зголемување на бројот на млади невработени лица опфатени со услугите и програмите за вработување“

Резултат 1.3. Зајакнување на системот за инспекција на трудот за справување со неформалното вработување, особено на младите работници, преку:

- Имплементирање на алатки за заплашување со цел да се обесхрабрат работниците и претпријатијата да работат неформално;
- Воспоставување на систем на предавање и споделување на информации помеѓу агенциите за спроведување (трудова, здравствена и даночна инспекција).

Иако вкупниот број на трудови инспекции се зголеми само маргинално во споредба со 2011 година (0,1 процент), покриеноста на работниците во однос на вкупната вработеност и економските сектори се подобрува. Во 2012 година, трудовите инспекции опфатија 40 проценти од вкупната вработеност и беа спроведени главно во земјоделството, производство, малопродажбата и угостителството и прехранбената индустрија, кои претставуваат сектори кои се повеќе изложени на ризик од неформалната економија.

Бројот на пријавени млади работници (15-29 години), исто така се зголеми во 2012 година за 18 проценти. Од нив, околу 26 проценти се пријавени во секторот за големо продажбата и малопродажбата, 6,6 проценти во угостителството и прехранбената индустрија; 5 проценти во градежништвото и 1,6 проценти во земјоделството. Над 20 проценти од работниците на возраст од 15-29 години работат во производство. Разликата помеѓу младите (15-24 години) кои се пријавени како работници и вистинската вработеност на младите остана највисока во земјоделството (98 проценти од младите работници не се пријавени), додека во другите услужни дејности разликата се намалила (разлика од 48 проценти), кај угостителство и прехранбени услуги(61 проценти), и за градежништвото (52,7 проценти разлика).

Како последица на тоа, приходите од социјалните придонеси во 2012 година изнесуваат 40.7 милијарди денари, што претставува зголемување од 7,1 процент.

Применувањето на резултатот на оваа политика е на добар пат. Како последица на тоа, показателите за работењето може да се прилагодат и за работењето на Инспекторатот за труд и обемот на приходите од придонесите за социјално осигурување, како што следува:

„Уделот на работници опфатени со инспекциски активности преставува 40 проценти од вкупната вработеност (како што е забележано со Анкетата за работна сила)“

„5 проценти годишен пораст во обемот на придонесите за социјално осигурување“

Постигнување на целите

Сите горенаведени показатели укажуваат на мерлив напредок во остварувањето на крајната цел за создавање на ефикасен систем за управување со пазарот на труд за младите.

2.2. Зголемување на вработеноста на младите

Втората политичка цел на *Акцискиот план за вработување на млади* е во насока на зголемување на стапката на вработеност на младите (15-29 години) коиго напуштаат средното образование (14 проценти) и намалување на бројот на млади (15-24), кои го напуштаат системот на средно образование без квалификации (1,5 процентни поени). Постигнувањето на оваа цел се базира на три меѓусебно поврзани резултати: 1) усогласување на образованието и системот за обука со барањата на пазарот на труд; 2) воспоставување на флексибилен систем за обука за да се подобри неусогласеноста на вештините на младите кои бараат работа и 3) обезбедување на пристап до служби за развој на кариера на младите луѓе во и надвор од училиштето.

Резултат 2.1. Усогласување на системите за образование и обука со барањата на пазарот на труд преку:

- Рано идентификување на младите кај кои постои ризик за напуштање на училиштето;
- Модернизирање на наставните програмите во стручното средно и пост-средно образование и обука;
- Подобрување на планирањето на образованието и алокација на ресурсите;
- Следење на релевантноста на резултатите од образованието кај барањата на пазарот на труд.

Во 2012 година, бројот на младите работници (20-29 години) со најмногу тригодишно средно образование се намали на 10.700 (пад од 26 проценти). Ова делумно се должи на намалувањето на населението во таа возрасна група (0,8 проценти), но најмногу до поинаква распределба на нивото на образование кај младите. Процентот на младите со пониско образование, всушност, се намали од 18 проценти на 16,7 проценти, процентот на лицата со средно ниво остана речиси исти (61,7 проценти во 2011 година и 61,1 проценти во 2012 година), додека кај младите лица со високо образование се зголеми од 20,3 проценти на 22,1 проценти.

Слично на тоа, стапката на раното напуштање на училиштето во 2012 година беше 11,7 проценти (или 35.532 млади лица на возраст од 15-24 години), што претставува намалување за 16,4 проценти.

Горенаведените бројки покажуваат на вкупен пораст во квантитетот на образованието на младите и намалување на раното напуштање на училиштето. Сепак, бројките на пазарот на труд покажуваат дека во споредба со 2011 година вработеноста се зголемува за младите на возраст од 15-24 години со завршено средно и високо образование (22,4 и 30,4 проценти соодветно), додека кај оние на возраст од 25 до 29 години вработеноста се зголемува само кај лицата со високо образование. Слично на тоа, невработеноста е намалена кај младите од 15 до 24 години со завршено средно и високо образование, додека истата е зголемена кај младите лица со помалку од тригодишно средно образование. За постарата група на млади лица (25-29 години), невработеноста е намалена само за високото образовани лица.

Применувањето на резултатот од оваа политика, под надлежност на Министерството за образование, е на вистински пат и неговата содржина е сè уште релевантна. Показателот кој се однесува на раното напуштање на училиштето, со оглед на сегашниот тренд, е надграден на:

„10 проценти намалување на бројот на лица кои рано го напуштаат училиштето (15-24).“

Резултат 2.2. Воспоставување на флексибилен систем за обука за пазарот на трудот со цел да се обезбедат вештини што водат до вработување на младите лица што бараат работа преку:

- Базирање на дизајнот на програмите на стручното образование според бројки добиени со анкети за слободни работни места;
- Развивање на програми за обука на возрасни за приоритетни занимања ;
- Реализација на програмите за обука преку приватни претпријатија.

Овој резултат е под примарна одговорност на Агенцијата за вработување и Министерството за труд и социјална политика .

Во 2012 година, службата за вработување обезбеди програми за обука за вештини за 697 лица на возраст од 15-29 (пр. обуки за познат работодавач, обуки за напредни ИТ вештини, обука за побарувани занимања на пазарот на трудот)⁵. Ако сите видови на предвидена обука за невработени лица се вклучени (сите од горенаведените плус обука за претприемништво, обука за барање работа и обука за ИТ и јазици), покриеноста е 6831 лица на возраст од 15 - 29. Во 2012 година, стапката на вработеност после програмите за обука на вештини во просек изнесуваше 41,2 проценти, со највисока стапка на враќање забележана кај обуките за познат работодавач (59,7 проценти), а најниска за обука за побарувани занимањана пазарот на трудот (28,7 проценти). Стапката на вработеност после сите програми за обука обезбедени од страна на АВ во 2012 година беше 20,9 проценти.

Целокупната обезбеденост е во согласност со барањата на планираниот резултат на политиката. Сепак, повратот во однос на вработеноста која се должи на програмите за обука може да биде дополнително зголемена со повнимателен избор на занимања кои ќе бидат понудени во програмите за обука. Во 2013 година, Министерството и АВ проверуваат различни извори на информации за да се потврди вистинската побарувачка на работодавците (анкета за работодавачите спроведена од страна на Агенцијата за вработување, бројки за бруто додадена вредност во економскиот сектор, консултации со работодавачите). Откако Државниот завод за статистика започна во 2012 година да спроведува анкета за слободни работни места (ЕУРОСТАТ методологија), овие бројки, исто така, треба да се земат предвид бидејќи тие обезбедуваат информации за растечките сектори и широки профили на занимања за кои има најголема побарувачка.

Применувањето на резултатот од оваа политика е на вистински пат. Показателот кој се однесува на резултатите од вработеноста на учесниците во програмите за обука е изменет и гласи:

⁵По
нап

„Вработување на 50 проценти од младите невработени лица (15-29) кои учествуваат во програми за обука на вештини (обуки за познат работодавач, обуки за напредни ИТ вештини, обуки за побарувани занимања на пазарот на трудот 24 месеци по завршувањето на програмата“

се

Резултат 2.3 – Пристап за младите лица до услугите за развој на кариера преку:

- Ставање на располагање на квалитетни информации за пазарот на трудот (ИПТ) за корисниците
- Воведување на образование за кариера во средните училишта;
- Обезбедување на услуги за развој на кариера, исто така преку ИКТ.

Во истата година, бројот на млади лица 15-29 години кои добиле информации за пазарот на трудот преку службата за вработување изнесувал 60 000 невработени млади лица (од кои 30.439 млади на возраст од 15-24 години). Ова е двапати повеќе од целта поставена во Акциониот план.

Во 2012 година Министерството за образование и наука започна проект со Центарот за развој на образованието и ЕДЦ од Соединетите Американски држави со кој во 27 средни училишта се отворени кариерни центри. До крајот на 2013 година отворени се уште 10 кариерни центри во исто толку средни училишта. Согласно проектот планирано е отворање на уште 10 кариерни центри во исто толку средни училишта, до април 2014 година.

До 2015 година ќе се настојува во сите средни училишта во Република Македонија да има кариерни советници, односно сите ученици од средните училишта да имаат пристап до кариерно советување.

Применувањето на резултатот од оваа политика е на вистинскиот пат и неговата содржина останува релевантна за подобрување на префрлањето на младите луѓе во светот на работата. Показателот кој се однесува на образование за кариера во средните училишта е изменет за да ги одрази актуелните случувања и гласи:

„До 2015 година сите ученици ќе имаат пристап до кариерно советување“

Показателот кој се однесува на обезбедување на информации за пазарот на трудот обезбедени од страна на службата за вработување е променет и гласи:

„До 2015 година најмалку 40 000 млади лица (15-29) ќе имаат пристап до квалитетни информации за пазарот на трудот“.

Постигнување на цели

Цел 2 од *Акциониот план* постави две цели кои треба да се постигнат до 2015 година: а) 14 проценти зголемување на вработеноста на бројот на лица (15-29) кои го напуштаат средното образование и б) 1,5 процентен поен намалување на бројот на млади (15-29) кои го напуштаат системот на средното образование без квалификации. На крајот на 2012 година, соодносот на вработеноста на населението за млади 15-29 со завршено средно образование се зголеми од 29,8 проценти на 31,7 проценти. Ова значи дека зголемувањето беше еднакво на 2,5 проценти. Бидејќи економската перспектива за следните неколку години изгледа позитивно, оваа цел може да се одржува на исто ниво.

Бројот на млади (15-29), кои рано го напуштаат училиштето се намали од 36,4 проценти на 35,5 проценти (на пример, 0,9 процентни поени), делумно се должи на демографските фактори и делумно се должи на пораст на бројот на младите кои продолжуваат со високото образование. Како што овој тренд најверојатно ќе продолжи, поставената цел е веројатно да се достигне до 2015 година.

2.3. Создавање на вработеност на младите

Оваа цел се базира на два меѓусебно поврзани резултати: 1) формирање на пакет на стимулативни мерки за подобрување на вработеноста на младите и развојот на човечките ресурси и 2) подобрување на обемот и опсегот на услуги достапни за млади претприемачи.

Резултат 3.1: Воспоставување пакет со стимулации за промовирање на вработеноста на младите и развој на човечки ресурси преку:

- Идентификување на приоритетните сектори на интервенција (истражување на секторот со висок потенцијал за вработување на младите)
- Обезбедување на кредитни и други услуги на претпријатијата во приоритетните сектори ;
- Доделување даночни олеснувања за вработување на учесници по прв пат на пазарот на труд;
- Обезбедување на информации за достапните услуги и стимулации (АРП) ;
- Давање стимулации за претпријатија за развој на човечки ресурси .

Овој резултат на политиката првенствено е под надлежност на Министерството за економија, АРП и Министерството за финансии (стимуланси за промовирање нови вработувања врз основа на член 98 од *Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност*).

Нема спроведено истражување на економските сектори за да се идентификуваат оние со повисока еластичност при вработување на младите. *Индустриската политика на*

Република Македонија (2009-2020) ги идентификува производство на органска храна и пијалаци, производството на метали, градежништво, информатичката и комуникациската технологија (ИКТ), електронски делови, обновливи извори на енергија, медицинска опрема и туризмот како приоритетни сектори. Секторите со најголема стапка на слободни работни места во вториот квартал на 2013 година беа објектите за сместување и сервисни дејности со храна (3,9 проценти), административни и помошни услужни дејности (2 проценти) и транспорт и складирање (1,3 проценти). Во однос на обемот на Странски директни инвестиции (СДИ) најатрактивните сектори се производството, со 36 проценти од вкупните странски инвестиции (особено метал, метални производи и преработка на храна) и финансиски и осигурителни дејности (26 проценти). Во однос на вработувањето, сепак, економските сектори кои во 2012 година ги обезбедија повеќето работни места за млади (15-24) беа земјоделство, големо продажбата, малопродажбата и производството.

Отстапувањата помеѓу приоритетните сектори на индустриската политика и реалноста на вработеноста на младите бара поголеми напори да бидат распоредени кон промоција на создавање на работни места во новите економски сектори, наместо во традиционалните.

Акцискиот план за вработување на млади (2015) кој се користи како почетна основа за мерење на показателите според резултатите на оваа политика и податоците на *ад хок*. Анкетата за занимања и вештини спроведена од Светската банка. Бидејќи ова истражување е малку веројатно да се изврши на редовна основа, основата и показателите ќе треба да се ревидираат.

Постои мал напредок во применувањето на резултатот на оваа политика – сепак од основно значење за економскиот развој на земјата. Иако бизнис средината е подобрена, резултатите во однос на вработеноста на младите по приоритетни економски сектори е тешко да се измерат.⁶

Се предлага основата и показателите да бидат значително променети (види матрица во Анекс I за детали).

Резултат 3.2. Воспоставување систем за промовирање на претприемништво кај младите преку:

- Воведување на учење претприемништвото во училиштата;
- Обезбедување на информации и услуги за младите кои ќе бидат претприемачи;
- Организирање на бизнис натпревари кои наградуваат иновации;
- Проширување на поддршка преку бизнис инкубаторите;

⁶Ова прашање може лесно да се реши доколку Министерството за економија укаже на оние економски сектори кои се најважни за идниот економски раст на земјата.

- Проширување на системот за деловна поддршка (бизнис ангели и услуги на Деловниот центар).

Овој резултат е под надлежност на Министерството за образование и наука и Министерството за економија.

Во 2012 година активности за учење на претприемништво беа понудени на 16 проценти од средните стручни училишта. Во гимназиско образование во прва, втора и трета година се изучува Иновации и претприемништво како задолжителна проектна активност, а во четврта година се изучува наставен предмет Бизнис и претприемништво. Во средните училишта од економско-правна и трговска струка претприемништво се изучува во сите образовни профили во текот на целото средно образование. Во останатите струки постои можност да се изучува претприемништво, доколку за истото се определи ученикот, односно како избран предмет, или во рамки на слободните часови.

Во склоп на рамката на *Стратегија за иновации*, 4 иновативни бизниси предводени од млади лица добија грантови во 2012 година. Кофинансирањето на бизниси предводени од млади лица (предвидени со *Стратегијата за иновации*) ќе започне од 2013 година. Додека резултатите под надлежност на Министерството за образование напредуваат според планираното, оние кои се однесуваат на *Стратегијата за иновација* не ги постигнуваат очекуваните резултати. Тоа укажува дека овој резултат треба да биде зајакнат со вклучување на активности за промовирање на претприемништвото спроведени од страна на службите за вработување. Во 2012 година, 268 млади лица (15-29) добија пристап кон грантови за самовработување (за создавање бизнис или формализирање на веќе постоечки бизнис), имплементиран од страна на службата за вработување.

Постигнатите исходи во рамките на овој резултат не се во согласност со очекувањата, и покрај нивната важност за развојните цели на земјата. Показателите кои се однесуваат на Стратегијата за иновации треба да бидат зајакнати, додека оние кои се под мандатот на Министерството за образование се во голема мерка во согласност со оригиналното планирање. Новите показатели ќе гласат:

„ МОН и во идниот период ќе продолжи со активности во насока на промоција на претприемништво во средните училишта. “ и „Основање на најмалку 500 мали бизниси од страна на млади лица (15-29), преку програмите за развој на самовработување и претприемништво (Стратегијата за иновации и служба за вработување) и создавање 750 дополнителни работни места“

Постигнување на целите

Цел 3 од *Акциониот план* постави две цели кои треба да се постигнат до 2015 година: а) зголемување на стапката на вработеност на младите (15-29) до најмалку 29 проценти, и б) 10 проценти зголемување на уделот на младите вработени на пристојни работни места .

Стапката на вработеност на младите (15-29) се зголеми од 25,5 проценти во 2011 на 26,1 проценти во 2012 година. Ваквото зголемување, сепак, е главно поради демографските фактори (на пример, вкупната млада популација се намалува). Во следните пет години населението 15-29 ќе се намали за уште 9 проценти. Ова значи дека стапката на вработеност кај оваа група во следните пет години ќе се зголеми на 28,8 проценти дури и ако нема дополнителни вработувања. Бидејќи активностите спроведени од страна на Владата, најверојатно, ќе имаат позитивен ефект, првичната цел од 29 проценти може да се одржува .

Уделот на младите (15-24) на пристојни работни места (врз основа на истиот метод на пресметка користен во 2011 година) се зголеми од 10,7 проценти на 12,9 проценти (2,2 процентни поени). Ваквото зголемување е главно поради демографските фактори, но, исто така, намалување на младите кои се неактивни (од 7,8 на 6,5 проценти) и младите работници со недоброволна привремена работа. Целокупното зголемување е 16 проценти од населението на возраст од 15 до 24 години.

Табела 4: Показатели за премин од училиште на работа (АПС, 2012)

Показатели за премин од училиште на работа, млади лица 15-24			
2011		2012	
На училиште	59,0	На училиште	57,8
Неактивни	7,8	Неактивни	6,5
Преминот сè уште не е почнат	66,8	Преминот сè уште не е почнат	64,3
Обесхрабени работници	1,0	Обесхрабени работници	2,1
Невработени лица	17,7	Невработени лица	18,0
Недоброволно скратено раб.време	0,6	Недоброволно скратено раб.време	0,5
Привремена работа	3,2	Привремена работа	2,2
Во премин	22,5	Во премин	22,8
Вработени со пристојна работа	10,7	Вработени со пристојна работа	12,9

Извор: ЕУРОСТАТ, годишна Анкета за работна сила, 2011-2012

2.4. Вклучување на пазарот на трудот

Промовирањето на социјална инклузија на младите лица кои се во најнеповолна положба е изградено врз основа на три политички резултати: 1) реформирање на таргетирање и финансирање на активните програми за пазарот на трудот; 2) нудење програми за префрлање на младите неформални претприемачи во формалната економија, и 3) интегрирање на службите за вработување и социјала за подобро да ги задоволат повеќето потреби на младите во најнеповолна положба.

Резултат 4.1 Реформа на таргетирањето и финансирањето на активните програми за пазарот на трудот за задоволување на повеќето потреби на младите во најнеповолна положба

- Развивање на систем на профилирање за сегментирање на младите невработени лица;
- Алоцирање на 20% од фондовите достапни за АППТ на младинските програми;
- Реализација на интегрирани програми наменети за младите;
- Следење на АППТ за да се подобри дизајнот и таргетирањето;
- Воведување на нови параметри за распределба на финансиски и човечки ресурси во АВ.

Овој резултат е под надлежност на АВРМ и Министерството за труд и социјална политика.

Во 2012 година вкупните приходи од придонеси за осигурување во случај на невработеност изнесуваше 1,7 милијарди денари, со мал пад во однос на 2011 поради стагнација на вкупното ниво на вработеност. Во 2012 година, 25 188 млади лица (15-29) се регистрирани од АВРМ со ниски квалификации. Уделот на оние кои имаат придобивки од службите и програмите за вработување изнесувал 13 проценти од вкупната (стапка на активност). Во 2012 година, 31 процент од вкупните финансиски средства расположливи за активните програми за пазарот на труд беа инвестирани во ниско квалификуваните млади лица.

Системот на профилирање беше воведен кон крајот на 2012 година, а бројките за неговата работа се достапни само на крајот на 2013 година. Сепак, фактот дека планирањето за вработување на поединци беше воведено како универзална услуга (на пример, да биде обезбедено за сите оние кои се пријавени како невработени) ќе ја поништи нејзината ефективност како алатка за следење на невработените според типот на неповолна положба (види Анекс II).

Применувањето на резултатот од оваа политика е на добар пат и неговата содржина е сè уште релевантна за остварување на целите за социјална еднаквост. Показателите кои се однесуваат на активирање на невработените и профилирање треба да бидат ревидирани во однос на темпото на активностите спроведени од страна на АВ. Новите показатели гласат:

Зголемување на стапката на активирање на ниско квалификувани млади

Резултат 4.2 - Достапни промотивни мерки за префрлање на неформалните претпријатија на младите во формалната економија преку:

- Обезбедување на финансиски и други услуги за младите претприемачи да се префрлат во формалната економија;
- Подигнување на јавната свест за неформалната економија;
- Информирање на претпријатијата за негативните страни за вработување работници неформално;
- Зголемување на свеста на младите за нивните права на работа.

Овој резултат е под надлежност на Агенцијата за вработување, Министерството за труд и социјална политика, организации на работодавците и работниците.

Во 2012 година, програмата направена за да им помогне на неформалните претпријатија да се префрлат во формалната економија опфати 66 бизниси водени од страна на млади лица на возраст од 15 до 29. Ова е двојно повеќе од првичната цел основана во Акциониот план. Сепак, податоците за бројот на млади корисници кои имаат пристап до грантови и сè уште се формално вработени по една година не е лесно достапен. Со оглед на обемот на неформалната економија во земјата, резултатите од оваа програма треба редовно да се следат (во 12 месечни интервали) за мерење на бројот на корисници кои можат да останат во формалната економија.

Организацијата на работодавачите спроведе 4 активности за подигнување на свеста со нивните членови, како и млади лица (60 учесници). Подигнување на свеста за основните права на работа е дел од програмата за обука на работници спроведена од страна на синдикати на нивните членови.

Применувањето на резултатот од оваа политика е на вистинскиот пат и неговата содржина е сè уште релевантна. Показателите кои се однесуваат на програмата за формализација понудена од страна на АВ за своите млади клиенти може да се прилагоди и гласи:

„Зголемување за 25 проценти на бројот на неформално самовработени млади лица (15-29) кои преминале во формалната економија и сè уште

Резултат 4.3 - Интегрирање на услугите за вработување и социјалните услуги за задоволување на потребите на младите во неповолна положба

- Воспоставување на систем за поврзување помеѓу услугите за вработување и социјалните услуги
- Развој на интегрирани програми за подобрување на можностите за вработување на младите корисници на социјална парична помош

Овој резултат е под надлежност на Агенцијата за вработување, Министерството за труд и социјална политика и Центрите за социјална работа.

Сепак, заем од Светската банка ќе обезбеди средства во следните неколку години за подобрување на соработката меѓу услугите за вработување и социјалните услуги насочени кон лица во неповолна положба на пазарот на трудот (главно социјална помош). Приоритет ќе имаат млади лица до 29 години.

Применувањето на резултатот од оваа политика се соочува со одложувања во применувањето поради недостиг на финансиски и човечки ресурси. Показателот кој се однесува на упатување на младите корисници на социјална помош кон активните програми на пазарот на трудот се менува и гласи:

„До 2015 година, најмалку 700 жени и мажи во неповолна положба ќе користат интегрирано вработување и социјални услуги“

Крајната цел на социјалната инклузија има две цели: а) 30 проценти зголемување на бројот на ниско квалификувани млади изложени на програмите и услугите на активниот пазар на трудот и б) 20 проценти зголемување на бројот на млади корисници на Социјална парична помош (СПП) кои се вработуваат и менување од социјална помош на работа.

Во 2012 година, уделот на ниско квалификувани млади кои имаат придобивки од услугите и програмите за вработување беше 13 проценти. Ова покажува дека повторно се обрнува внимание на вклучувањето во пазарот на трудот на оние кои се со пониска веројатност да најдат работа. Сепак, мерките насочени кон менувањето на млади лица од социјална помош кон работа не сесè уште започнати.

3. Завршни забелешки

Во општи црти, исполнувањето на *Акцискиот план за вработување на млади* во резултатите на политиката под директна координација на Министерството за труд (вклучувајќи ги и оние на Инспекторатот за труд и Агенцијата за вработување) и на Министерството за образование и наука, се на вистинскиот пат.

Спротивно на тоа, очекуваните резултати во однос на подобрувањето на капацитетот за иновации на претпријатијата, вкупната конкурентност и создавањето работни места заостануваат. Таквата ситуација, всушност, може да ги влоши можностите за вработување на младите во следните неколку години, како што претпријатија се повеќе неспособни да апсорбираат поголем број на високо квалификувани млади лица кои влегуваат на пазарот на трудот. Ниските можности во матичната земја може да доведат до тоа многу образовани млади лица да ја напуштат земјата на тој начин да се влоши веќе високата стапка на одлив на мозоци.

Ова претставува залудно трошење на јавните ресурси: поголемите јавни инвестиции вложени за да се зголеми стапката на запишување на високо образование не ги дава очекуваните зголемувања на продуктивноста и конкурентноста бидејќи младите лица мигрираат или наоѓаат работа за која се премногу квалификувани.

Демографските фактори, но исто така и создавањето на работни места се одговорни за забележаното подобрување на стапките на вработеност на населението кај групата од 15 до 24 години. Ситуацијата за лицата на возраст од 25 до 29 години, сепак, остана значително непроменета, со сè уште ниска стапка на вработеност и висока стапка на невработеност. Одреден напредок е направен во однос на квалитетот на работните места за младите, иако сè уште со многу бавно темпо.

Анекс 1 – Матрица на Акцискиот план за вработување на младите, ревидирана октомври 2013⁷

Цел 1: Зајакнување на управувањето со пазарот на труд (за младите лица)

Насока: Подобрување на ефективностa на институциите на пазарот на трудот за остварување на целите од политиката за вработување млади и Акцискиот план

Резултат 1.1 – Единицата за пазарот на трудот при МТСП го координира и следи исполнувањето на целите од политиката за вработување

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
Нема	Единицата за пазарот на трудот при МТСП може да го формулира и следи спроведувањето на политиката за вработување на младите	МТСП	Податоците за пазарот на труд постојано се собираат и анализираат од страна на Единицата за пазарот на труд. Дополнителни човечки ресурси беа вработени за извршување на истражувачки задачи на пазарот на трудот (проекции за вработеноста.) Среднорочна проценка на напредокот направена според Акциониот план за вработување на млади беше спроведена во октомври 2013 година. Следење на изведбата на АППТ насочена кон младите беше спроведена на крајот на 2012 година и наодите се користат за развој на нови мерки.

Резултат 1.2 – Забрзување и насочување на реформата на Агенцијата за вработување на република Македонија кон сите локални канцеларии за вработување

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none"> Во 2011 година, Службата за вработување опфати 13.277 млади лица (на возраст до 24 години) со услугите за вработување и 1.922 млади (на возраст до 27 години) со активните програми за пазарот на трудот 	<ul style="list-style-type: none"> зголемување за 20 проценти на бројот на невработени млади лица што се опфатени со услугите и програмите за вработување; <i>(ревидирана цел) 25 % зголемување на бројот на невработени млади лица што се опфатени со услугите и програмите за вработување</i> 	АВРМ	<i>Во 2012, бројот на млади лица (15-29) опфатени со услугите и програмите за вработување се зголеми на 8 435 (12,1% од вкупниот број пријавени млади лица.) Доколку се земе предвид само групата 15-24 овој број се зголемил на 4 179 (11,7% од вкупниот број пријавени млади лица), односно двојно поголем од бројот на корисници во 2011.</i>

⁷ Предложените промени на показателите се обележани со црвена боја

<ul style="list-style-type: none"> ▪ АВ има мрежа од 30 локални канцеларии за вработување 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Голем број на локални канцеларии за вработување користат пристапи за подобро обезбедување услуги и администрирање со програми; 		<p>Во 2012, АВ го продолжи процесот на модернизација. Резултатите се: а) преку 60 000 млади лица 15-29 обезбедени со информации за пазарот на труд и 8435 млади лица учествувале во активните програми за пазарот на труд и б) 31% од вкупниот буџет за активни мерки за пазарот за труд инвестирани во нискоквалификуваните млади лица.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Годишно се спроведува по 1 циклус за следење на АППТ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Најмалку 4 циклуси за следење на изведбата спроведени од страна на АВ во временската рамка утврдена со Акцискиот план. 		<p><i>Еден циклус за следење на изведбата спроведена на крајот на 2012 година на АППТ е спроведена во периодот 2007-2010 година. Од 2013 година, АВ е опремена со софтверски инструменти за влечење податоци и проверка на резултатите од АППТ.</i></p>

Резултат 1.3. Зајакнување на системот за инспекција на трудот за справување со неформалното вработување, особено на младите работници

Основа	Показател 2015	Моментална состојба	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 28.700 инспекциски надзори на трудот спроведени во 2011 година 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зголемување на бројот на инспекции на трудот што се спроведуваат на годишно ниво, за 5 проценти; ▪ <i>(ревидирана цел) Уделот на работници опфатени со активностите на инспекцијата претставува 40% од вкупната вработеност (како што е забележано со Анкетата за работна сила)</i> 	<p>МТСП Инспекторат за труд</p>	<p>28.745 инспекциски надзори беа спроведени во 2012 година (0,1% зголемување). Сепак, овие инспекциски надзори опфатија 40% од вкупната вработеност (АПС). Повеќе инспекциски надзори беа спроведени во земјоделството, производство, малопродажбата, други услуги и угостителството и прехранбената индустрија, сектори кои се поизложени на ризик од неформалната економија.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Во 2010 година, бројот на пријавени работници (15-24) изнесува 18.115 лица: 28 проценти беа вработени во големо продажба и малопродажба; 6,1 проценти беа пријавени како вработени во хотели и ресторани, додека 2,8 проценти во други социјални и лични услуги. Само 4,3 проценти беа пријавени за работа во 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зголемување за 20 проценти на бројот на млади лица пријавени како работници во секторите што се под ризик за постоење неформално вработување (земјоделство, угостителство, прехранбени услуги, трговија и градежништво); 		<p>Во 2012 година бројот на пријавени работници на возраст од 15 до 29 изнесуваше 77.149, со зголемување од 18%. Приближно 26% се регистрирани во големо продажбата и малопродажбата, 6,6% работат во угостителство и прехранбени услуги; 5% во градежништвото и 1,6% во земјоделството. Повеќе од 20% работат во производството.</p> <p>Уделот на младите (15-24) кои се пријавени како работници е 21.521, што претставува зголемување од 18,8 проценти. Околу 30,5 проценти се пријавени во секторот на големо продажбата и малопродажбата, 9,1% работат во угостителство и прехранбената индустрија; 5,7% во</p>

<p>градежниот сектор и 2,3 проценти во земјоделството.</p>			<p>градежништвото и 1,2% во земјоделството.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Сектори каде што се бележи најголема разлика меѓу бројот на пријавени млади работници и оние откриени преку АРС се земјоделството (96 проценти од младите работници се непријавени), лични и други услуги (83 проценти се непријавени), угостителство (76,4 проценти непријавени) и градежништво (60 проценти се непријавени). 			<p>Разликата помеѓу пријавени млади работници (15-24) и оние откриени преку АРС остана највисока во земјоделството (98% од младите работници не се пријавени), додека за другите сектори е намалена.</p> <p>Во 2012 година, уделот на непријавени работници во други услуги беше 48%; 61% во угостителството и прехранбената индустрија и 52,7% во градежништвото.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Во 2011 година, вкупните приходи од придонесите за социјално осигурување изнесуваат околу 38 милијарди денари 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ зголемување за 1,2 проценти на приходите од придонесите за социјално осигурување ▪ <i>(ревидирана цел) 5% годишно зголемување во обемот на приходи од придонеси за социјално осигурување</i> 		<p>Приходи од придонесите за социјално осигурување во 2012 година изнесуваа 40.7 милијарди денари, што претставува зголемување од 7,1 процент. Сепак придонесот за БДП останува исти (8%).</p>

Цел 2: Подобрување на можностите за вработување на младите

Насока: Зголемување за 14 проценти на бројот на вработени млади лица што го напуштаат средното образование (на возраст од 15 до 29 година),

Намалување за 1,5 проценти на бројот на млади (15 до 29 години) коишто го напуштаат средното образование без квалификации

Резултат 2.1. Усогласување на системите за образование и обука со барањата на пазарот на трудот

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none">14.500 поединци на возраст од 20 до 29 години со тригодишно средно образование се вработени во 2011 година	<ul style="list-style-type: none">зголемување за 14 проценти на бројот на вработени млади лица што го напуштаат средното образование;	МОН	Во 2012 година, бројот на вработените лица 20-29 со најмногу тригодишно средно образование се намали 10.700 (пад од 26%). Ова делумно се должи на падот на групата во 2012 година (0,8%), но најчесто на различна распределба на образование. Уделот на лицата со ниско образование, всушност се намали од 18% на 16,7%; уделот на млади лица со средно ниво на вештини остана речиси исти (61,7% во 2011 и 61,1% во 2012 година), додека на оние со високо образование се зголеми од 20,3% до 22,1%.
<ul style="list-style-type: none">Во 2011 година, има 42.510 млади (15-24) што рано го напуштиле образованието	<ul style="list-style-type: none">Намалување за 1,5 проценти на бројот на млади (15-24 години) коишто го напуштаат средното образование (особено стручното) без квалификации.<i>(ревидирана цел) 10% намалување на бројот на лица кои рано го напуштаат образованието (15-24)</i>		Во 2012 година, стапката на раното напуштање на образованието изнесуваше 11,7% (или 35.532 млади лица), што претставува намалување од 16,4 проценти.

Резултат 2.2. Воспоставување на флексибилен систем за обука за пазарот на трудот со цел да се обезбедат вештини што водат до вработување на младите лица што бараат работа.

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none"> Во 2011 година, АВРМ опфати 800 млади лица со програмите за обука. Стапката на вработеност при контролата изнесува околу 50 проценти. 	<ul style="list-style-type: none"> До 2015 година, најмалку 2.000 млади ќе посетуваат програми за обука за најбараните вештини на пазарот на трудот 	<p>МТСП АВРМ</p>	<p>Во 2012 година АВ опфати 697 лица (15-29) со програмите за обука (на пример обука за познат работодавач, обуки за напредни ИТ вештини, обука за побарувани занимања на пазарот на труд).</p> <p>Ако сите видови на обука се вклучени (сите од горенаведените плус обука за претприемништво, обука за барање работа и обука за ИТ и јазици), покриеноста е 6831 лица на возраст од 15-29.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> вработување на 60 проценти од невработените млади што учествуваат во обуката за пазарот на трудот по завршувањето на програмата <i>(ревидирана цел) Вработување на 50% од младите невработени лица кои учествуваат на обуката за пазарот на трудот се вработени 24 месеци по учеството</i> 		<p>Во 2012 година, стапката на вработеност после програмите за обука за вештини беше во просек 41,2%, со највисока стапка кај обуките за познат работодавач (59,7%), а најниска кај обуките за најбарани занимања (28,7%).</p> <p>Стапката на вработеност по завршувањето на сите програми за обука обезбедени од страна на АВ во 2012 година беше 20,9%.</p>

Резултат 2.3 – Пристап за младите лица до услугите за развој на кариера

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 91.299 запишани ученици во средното образование за учебната 2011/2012 година ▪ 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 10 проценти од учениците во средното образование добиваат услуги за образование за кариера; ▪ <i>(ревидирана цел) До 2015, сите ученици во јавните средни училишта ќе имаат пристап до кариерно советување.</i> ▪ <i>Планирано отворање на нови 20 кариерни центри во средните училишта</i> 	<p>МТСП МОН АВРМ БРО ЦСОО</p>	<p>Во 2012 година МОН започна пилот-проект со кој во 27 средни училишта отворени се 27 кариерни центри. До крајот на 2013 година отворени се уште 10 кариерни центри во исто толку средни училишта. До април 2014 година планирано е . отворање на уште 10 кариерни центри во исто толку училишта.</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Во 2011 година, над 13.000 млади лица (на возраст до 24 години) добија ИПТ, како и совети и насоки од службата за вработување 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ зголемување за 10 процентни поени на бројот на пријавени млади лица во службата за вработување кои добиваат лични насоки за кариера и совети за вработување; 		<p>Во 2012 година, бројот на млади 15-29 кои добиле информации за пазарот на трудот преку службата за вработување изнесувал 60 000 невработени млади лица (од кои 30.439 млади на возраст од 15-24 години) односно сите евидентирани лица биле информирани за различни прашања од областа на пазарот на труд. Оваа активност потемелно се спроведува со изработка на ИПВ чија целосна реализација започна кон крајот на декември 2012г.. Ова е двапати повеќе од целта поставена во Акциониот план.</p> <p>Во просек 236 млади лица (15-29) примиле обука за барање на работа</p>
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>(ревидирана цел) До 2015 година, најмалку 40.000 млади (15-24) ќе имаат пристап до информациите за пазарот на трудот (ИПТ)</i> 		<p>Во 2012 година бројот на млади лица кои имаат пристап до ИПТ преку АВ беше 30.439.</p>

Цел 3**Промовирање на вработеноста кај младите преку развој на приватниот сектор****Насока**

**Зголемување на стапката на вработеност на младите (15 до 29 години) за најмалку 29 проценти
зголемување за 10 проценти на уделот на млади вработени на пристојни работни места**

Резултат 3.1: Воспоставување пакет со стимулации за промовирање на вработеноста на младите и развој на човечки ресурси

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<p>Во 2011 година, има 73.118 активни претпријатија во Македонија</p> <ul style="list-style-type: none"> Во 2011, рангирањето на земјата во индексите за глобална конкурентност беше 79 (од 139 земји)⁸ <p>Достапност на кредитите 127</p> <p>Олеснување на пристапот кон кредити 96</p> <p>Достапност на најновата технологија 89</p> <p>Технолошка амортизација на ниво на фирма 121</p> <p>Квалитет на локален 91</p>	<ul style="list-style-type: none"> Процент на млади лица вработени во приоритетните економски сектори; Зголемување на рангирањето на земјата во под-индексите за конкурентност во однос на развој на финансискиот пазар, технолошка подготвеност и иновации 	<p>МЕ</p> <p>АППРМ</p>	<p>Нема ажурирани податоци за бројот на претпријатија кои во моментот се пријавени во земјата (Државниот завод за статистика сè уште има извештаи со податоци од 2011)⁹</p> <p>Во 2012-2013, рангирањето на земјата во под-индексите за глобална конкурентност е:</p> <p>Достапност на кредитите 107</p> <p>Олеснување на пристапот кон кредити 70</p> <p>Достапност на најновата технологија 96</p> <p>Технолошка амортизација на ниво на фирма 133</p> <p>Квалитет на локален добавувач 104</p> <p>Капацитет за иновации 99</p> <p>Трошоци на компанијата за истражување и развој 123</p> <p>Соработка универзитет-индустрија 105</p>

⁸Види Светски економски форум, на www.weforum.org/

⁹Препорачливо е бројките кои се однесуваат на активните претпријатија кои работат во земјата да бидат истите кои се користат од страна на Државниот завод за статистика за градење на рамка за Анкетата за слободни работни места, редовно спроведувана од 2013 година.

<p>добавувач</p> <p>Капацитет за иновации 86</p> <p>Трошоци на компанијата за истражување и развој 109</p> <p>Соработка универзитет-индустрија 92</p>			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ 18,9 проценти (или 13.645 фирми) обезбедиле обука за нивните работници ▪ Во 2011 година, учеството на младите работници (18-24) кои учествуваат во активностите за доживотно учење беше 14,1%, со највисок удел на менаџери, професионалци и техничари (23,1%) (ЕУРОСТАТ, бројки за образование] ▪ Во истата година, економските сектори со најголемо учество на младите во програмата за доживотно учење беа угостителството и прехранбената индустрија (15,2%), малопродажбата (10,7%) и преработувачката индустрија (10,7%) [ЕУРОСТАТ, бројки за образование] 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зголемување на процентот на инвестиции во приоритетните економски сектори/претпријатија со поголема флексибилност за вработување на младите; ▪ (ревидирана цел) 10 % зголемување на бројот на млади работници (18-24) кои учествуваат во програмите за доживотното учење по занимање и економски сектор 		<p>Нема спроведено истражување на секторите со висока еластичност за вработување на младите. Сепак, секторите со највисока стапка за слободни работни места во првиот квартал на 2013 година беа угостителство и прехранбени услуги (3,9%), административни услуги и услуги за поддршка (2%) и други услуги (1,3%). Во однос на обемот на СДИ, сектори кои привлекуваат поголеми инвестиции беа производство 36% (особено метал, метални производи и храна) и финансиски и осигурителни дејности (26%).</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Во 2011 година, даночните олеснувања доделени за нови вработувања (член 98 од Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 5% зголемување на обемот на стимулации обезбедени за вработување нови работници. 		

<p>изнесува околу 70.3 милиони денари.</p> <p>Ова се пресметува на стапката за персоналниот данок на доход (10 проценти) применети на бруто просечната плата (30.777 денари месечно), и бројот на одобрени апликации за периодот (1890 во 2011).</p>			
--	--	--	--

Резултат 3.2. Воспоставување на систем за промовирање на претприемништвото кај младите

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none"> 91.299 запишани ученици во средното образование за учебната 2011/2012 година 	<ul style="list-style-type: none"> 10 проценти од учениците во средното образование учествуваат во курсевите за учење претприемништво; <i>(ревидирана цел) МОН и во идниот период ќе продолжи со активности во насока на промоција на претприемништво во средните училишта.</i> 	<p>МОН МЕ АППРМ БРО ЦСОО</p>	<p>Во 2012 година активности за учење на претприемништво беа понудени на 16 проценти од средните стручни училишта.</p> <p>Од учебната 2012/2013 година сите ученици во гимназиско образование изучуваат претприемништво.</p> <p>Во средните стручни училишта учениците изучуваат претприемништво во трета и четврта учебна година, а во средно стручно училиште (економско- правна струка од прва до четврта учебна година).</p>
<ul style="list-style-type: none"> Во 2011 година, 60 млади лица (на возраст до 24 години) имале пристап до грантови за самовработување 	<ul style="list-style-type: none"> Најмалку 500 мали претпријатија основани од млади лица што имаат придобивки од програмите за самовработување и развој на претприемништвото и отворање на 1.000 дополнителни работни места <i>(ревидирана цел) Најмалку 500 мали претпријатија основани од млади лица (15-29) преку програмите за самовработување и развој на претприемништво (под</i> 	<p>МЕ МОН АВРМ</p>	<p>Во склоп на рамката на <i>Стратегија за иновации</i>, 4 иновативни бизниси предводени од млади лица добија грантови (800 000 денари) во 2012 година</p> <p>Кофинансирањето на бизниси предводени од млади лица (предвидени со <i>Стратегијата за иновации</i>) ќе започне од 2013 година.</p> <p>Во 2012 година, 268 млади лица (15-29) добија пристап кон грантови за самовработување (за создавање бизнис или формализирање на веќе постоечки бизнис), имплементиран</p>

	<p><i>Стратегијата за иновации и АВ) и создадени дополнителни 750 работни места (административни бројки на АВ за мониторинг системот на Стратегијата за иновации на АПР и Министерството за Економија</i></p>		<p>од страна на агенцијата за вработување</p>
--	--	--	---

Цел: 4 Обезбедување инклузија на младите во неповолна положба на пазарот на трудот преку насочени мерки за пазарот на трудот.

Насока Зголемување за 30 проценти на бројот на нискоквалификувани млади лица што се опфатени со активните услуги и програми за пазарот на трудот

Зголемување за 20 проценти на бројот на млади корисници на социјална финансиска помош (СФП) коишто се вработиле и преминале од социјална помош кон работа

Резултат 4.1 Реформирање на таргетирањето и финансирањето на активните програми за пазарот на трудот за задоволување на повеќето потреби на младите во најнеповолна положба

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none"> Во 2011 година, вкупните приходи од придонесите за осигурување во случај на невработеност изнесуваат околу 1,8 милијарди денари 	<ul style="list-style-type: none"> Зголемување на стапката за активирање на ниско квалификуваните млади за 33 проценти од вкупниот број пријавени невработени млади лица; <i>(ревидирана цел) Стапката за активирање на ниско квалификуваните млади лица се зголеми на 15% од вкупниот број на млади лица пријавени како невработени</i> 	<p>АВРМ МТСП</p>	<p>Во 2012 година вкупните приходи од придонеси за осигурување во случај на невработеност изнесуваше 1,7 милијарди денари.</p> <p>Уделот на ниско квалификуваните млади лица (15-29) кои имаат придобивки од услугите и програмите за вработување беше 13%</p>
<ul style="list-style-type: none"> Во април 2011 година, 25.000 млади се пријавени како невработени со ниски квалификации 	<ul style="list-style-type: none"> Рано профилирање на најмалку 50 проценти од младите пријавени во АВ (во рок од првите 6 месеци од периодот на невработеност); <i>(ревидирана цел) Рано профилирање на најмалку 30% од младите пријавени во АВ (во рок од првите 6 месеци од периодот на невработеност);</i> 		<p>Во 2012 година, 25 188 млади лица (15-29) се регистрирани од АВРМ со ниски квалификации</p> <p>Системот на профилирање беше воведен во декември 2012 година. Нема достапни податоци во октомври 2013 година.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Во истиот период, 12336 млади се пријавени во АВ за помалку од 6 месеци 	<ul style="list-style-type: none"> Инвестирање на најмалку 20 проценти од јавните фондови наменети за АППТ во зголемување на изгледите за вработување на младите во неповолна положба 		<p>Во 2012 години, 31% од финансиските средства на АПТ беа инвестирани во ниско квалификувани млади лица</p>
<ul style="list-style-type: none"> Од вкупниот износ на достапни средства за финансирање на 	<ul style="list-style-type: none"> Зголемување на процентот на млади во неповолна положба во 		<p>Во 2012, уделот на ниско квалификувани лица кои имаат придобивки од услугите и програмите за вработување</p>

АППТ (479 милиони денари), околу 102,5 милиони се потрошени на младите на возраст до 27 години	АППТ и нивно вработување на формална работа.		изнесуваше 13%, со вкупна инвестиција од 31% од буџетот на АППТ.
--	--	--	--

Резултат 4.2 - Достапни промотивни мерки за префрлање на неформалните претпријатија на младите во формалната економија

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Во 2011 година, само 37 претпријатија се основани од млади лица, на возраст до 27 години, со пристап до грант за префрлање во формалната економија. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Зголемување за 20 проценти на бројот на неформално самовработени млади кои се префрлаат во формалната економија и сè уште се формално самовработени по 12 месеци; ▪ <i>(ревидирана цел) Зголемување за 25 проценти на бројот на неформално самовработени млади кои се префрлаат во формалната економија и сè уште се формално самовработени по 12 месеци;</i> 	<p>АВРМ, МТСП, Организации на работодавачи, Синдикални организации</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Во 2012 година, 66 бизниси водени од страна на млади лица на возраст од 15 до 29 добија пристап до грантови за префрлање во формалната економија. Ова е двојно повеќе од првичната цел. ▪ <i>Бројот на млади (15-29) кои користеле грантови и сè уште се формално вработени по 12 месеци е 55</i>
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Подигнување на свеста на голем број претпријатија за негативните страни од неформалното вработување работници 		<p>Организацијата на работодавачите спроведе 4 активности за подигнување на свеста со нивните членови, како и млади лица (60 учесници)</p>
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Запознавање на голем број млади лица за основните права на работа. 		<p>Подигнување на свеста за основните права на работа е дел од програмата за обука на работници спроведена од страна на синдикатите на нивните членови.</p>

Резултат 4.3 - Интегрирање на услугите за вработување и социјалните услуги за задоволување на потребите на младите во неповолна положба

Основа	Показател 2015	Одговорна единица	Моментална состојба
<ul style="list-style-type: none"> Службите за вработување и социјалните служби сè уште не се интегрирани 	<ul style="list-style-type: none"> Најмалку 2.000 млади мажи/жени во неповолна положба ги користат интегрираните услуги за вработување и социјалните услуги; <i>(ревидирана цел) До 2015 година најмалку 700 млади мажи/жени во неповолна положба ги користат интегрираните услуги за вработување и социјалните услуги;</i> 	<p>АВРМ МТСП</p>	<p>Сè уште нема интегриран систем за услугите. МТСП има заем од Светската банка со цел да воведо политики за активација почнувајќи од 2013 година.</p>
<ul style="list-style-type: none"> 4.000 млади лица се пријавени во АВ и примаат финансиска социјална помош 	<ul style="list-style-type: none"> најмалку 20 проценти на бројот на млади корисници на социјална финансиска помош (СФП), коишто се опфатени со интегрираните услуги се вработуваат и преминуваат од социјална помош кон работа. 		<p>Нема пријавен напредок.</p>

Анекс II Активни програми на пазарот на труд насочени кон младите (15-29)

Бројките за ефикасноста на програмите за вработување имплементирани од страна на Агенцијата за вработување (АВ) во 2012 година за млади лица на возраст од 15 до 29 се сумирани во Табела А1 подолу. Резултатите даваат основа за голем број на забелешки, како што следи.

Прво, овие бројки се прибираат преку регистарот на работници (административни податоци) и по дефиниција тие ги сметаат само оние учесници кои имаат работа во формалната економија. Како што нивото на неформалност кај младите во земјата е околу 40 проценти од вкупната вработеност, овие бројки веројатно ќе ја намалат вкупната ефикасност на активните програми на пазарот на трудот во зголемување на вработеноста и можностите за заработувачка на учесниците.

Табела А1: Ефикасност на активните програми за пазарот на труд насочени кон младите (15-29), 2012

Фондови	Програма	Вкупно учесници	Завршување на програмата	Успешно завршени	Постигнати (остварени) вработувања	Моментално вработени	Процент на постигнати (остварени) вработувања	Процент на лица кои се моментално вработени
Буџет на владата	Кредити	58	51	23	23	42	39.7	72.4
	Кредити на правни лица	0	0	0	0	0	0.0	0.0
	Вкупно	58	51	23	23	42	39.7	72.4
ОП	Самовработување и формализација	268	268	267	267	262	99.6	97.8
	Поддршка за дополнително вработување	50	46	45	45	42	90.0	84.0
	Субвенционирано работење	254	221	210	254	212	100.0	83.5
	Стажирање	103	30	30	20	61	19.4	59.2
	Обука за познат работодавач	149	63	49	46	89	30.9	59.7
	Обука за напредни ИТ вештини	119	115	53	28	55	23.5	46.2
	Обука за побарувани занимања на пазарот на труд	102	83	78	27	31	26.5	30.4
	Обука за започнување бизнис	390	390	386	169	178	43.3	45.6
	Анкета за слободни работни места	9	9	9	2	4	22.2	44.4
	Пилот програма: обука за одржливо самовработување	2	2	2	2	2	100.0	100.0
	Пилот програма: обука за субвенционирано вработување	0	0	0	0	0	0.0	0.0
	Општински работи	8	3	3	0	1	0.0	12.5
	Јавни работи	345	5	5	1	47	0.3	13.6
	Вкупно	1799	1235	1137	861	984	47.9	54.7
АВ	Барање на работа и советување	236	236	213	46	67	19.5	28.4
	Вкупно	236	236	213	46	67	19.5	28.4

ИПА	Стажирање	507	461	461	155	252	30.6	49.7
	Обука за основни вештини за вработување (јазичи и ИТ)	5508	5192	1992	1063	1698	19.3	30.8
	Обука за побарувани занимања на пазарот на труд	327	298	181	54	94	16.5	28.7
	Вкупно	6342	5951	2634	1272	2044	20.1	32.2
Вкупно	8435	7473	4007	2202	3137	26.1	37.2	

Извор: Агенција за вработување, систем за информации на пријавена невработеност, 2012 година.

Второ, повисоките стапки во однос на вработеноста ги носат кредитите и програмите за субвенционирано вработување. Ова, сепак, најверојатно се должи на дополнителните обврски наметнати со критериумите за квалификуваност на програмата. Со цел да се утврди вистинската ефикасност на овој тип на програми, подобро е да се измерат вработеноста и заработувачката во различни периоди (една, две и три години по завршувањето на обврската).

Трето, ефикасноста на програмите за обука на вештини (на пример обука за познат работодавач, обука за напредни ИТ вештини и обука за побарувани занимања на пазарот на труд) е под просекот во соседните земји (околу 60 проценти по една година по завршувањето на програмата).

- *Обуките за познат работодавач* треба да даваат повисоки резултати, бидејќи се направени врз основа на побарувачката на работодавачите. Кога тоа не се случува, проблемот може да биде во видот на договор за вработување кој работодавачот го дава на учесниците (привремена работа која не е обновена); или неусогласеност на вештините на невработените лица и оние кои се бараат од страна на претпријатието (ова резултира со тоа вработениот да биде разрешен по некое време или негово/нејзино доброволно напуштање на работното место). Подобра дефиниција на видот на договор за вработување кое претпријатието може да го понуди во рамките на оваа програма и повнимателно усогласување на невработените лица, видот на програма и претпријатието, треба да резултира со подобра ефикасност.

- *Обуките за напредни ИТ вештини* покажуваат голем јаз меѓу бројот на млади лица кои присуствуваат на програмата и оние кои се здобиваат со сертификат на крајот. Со оглед на тоа дека конечниот сертификат се базира на полагање на екстерен испит, квалитетот на обуката понудена од страна на приватен обучувач е под знак прашалник. Овој проблем може да се реши со ревидирање на условите на договорот на приватниот обучувач, така што конечната исплата ќе биде врз основа на ефикасноста постигната кај обучуваните лица на екстерниот испит. Ако овие услови не се прифатливи, обуката треба да се прекине.

- *Обуката за побарувани занимања на пазарот на труд* резултира со низок поврат (околу 30 проценти од учесниците се вработени после обуката). Ова може да се должи на лошата идентификација на занимања кои навистина се побарувани на

пазарот на труд. Ефикасноста треба да се подобри во 2013 година, бидејќи методологијата за идентификација на побаруваните занимањата на пазарот на труд е ревидирана. Доколку со ова понатаму се покаже дека податоците од анкетата за слободни работни места (спроведена од страна на Државниот завод за статистика на квартална основа), исто така ќе бидат вклучени во прибирањето податоци, како статистички претставник на слободни работни места отворени во земјата.

Четврто, обуката за основни вештини за вработување (на пример, познавање на компјутери и јазици) треба да биде понудена како дел од обуката за вештини, а не како посебна програма. Дури и ако вреди за цената, повратните резултати се ниски, бидејќи овие вештини ги надополнуваат, а не ги заменуваат стручните вештини.

Петто, програмата за стажирање има добри резултати (помеѓу 50 и 60 проценти од учесниците наоѓаат работа). Сепак, потребно е да се направи баланс помеѓу учесниците со средно и високо образование, бидејќи кај вторите има поголема веројатност да најдат работа во споредба со пониско образованите лица.

Конкретно може да се воведат нова програма која ќе ги опфати лицата со завршено стручно образование (4 годишен курс) во оние занимања за кои само ограничена пракса на база на претпријатие може да биде понудена од страна на училиштата. Таква **програма за работно искуство** треба да биде спроведена во почетокот на периодот на невработеност (за да се избегне долгорочна невработеност на младите кои рано го напуштаат училиштето) и за оние занимања кои се во приоритетните сектори. Стручните струки кои во моментот не можат да понудат период на пракса во претпријатијата, според АВ се сметаат: авто- техничар и мехатроника; механички техничари; ИТ техничари; техничари во текстилната индустрија, преработка на храна, и техничари за процесот на производство.

Финално, практиката за обезбедување на индивидуален план за вработување за секое пријавено невработено лице мора да биде ревидирана. Индивидуалниот план за вработување е алатка која дава преглед на низа услуги и програми кои треба да се обезбедат на оние лица кои без интензивна помош нема да бидат во можност повторно да влезат на пазарот на трудот.

Поинтензивна фаза на помош бара од советникот на службата за вработување да се идентификува со лицето кое не е во можност да најде работа во тек на претходно определен временски период (*обично 4 до 6 месеци за млади лица*) и конкретниот проблем со кои се соочуваат за влез во пазарот на трудот. За ова обично треба 3-4 индивидуални сесии за советување. Прецизна идентификација на тешкотиите на пазарот на труд ќе му помогне на советникот да ја избере најдобрата комбинација на услуги и програми, кои ќе бидат евидентирани во Планот за индивидуално вработување (ПИН). ПИН ја истакнува целта за вработување на поединецот и ја споредува со неговите/ нејзините предности, тешкотии, способности и обезбедува рамка за следење на напредокот. ПИН ги содржи, во најмала рака, следниве елементи:

- ✓ Комплетен профил на поединецот, на пр. **лични информации** (образование, вештини стекнати во формално или неформално опкружување, претходна работна

- историја / искуство и лични интереси, состав на семејството и статус на активност на неговите членови; припадност на малцинска група, економска поддршка која е на располагање - од социјална помош, семејството и роднини - оштетувања кои можат да влијаат врз вршењето на работните задачи); **работни интереси** (вклучувајќи очекувања за прифатливо работното време/часа; достапност да прифати работа на одредена далечина од местото на живеење итн.); и **активност за барање работа** (кои методи ги користат лицата за наоѓање на работа);
- ✓ Резиме на неповолната положба на лицето на пазарот на трудот, неговиот/нејзиниот избор на занимање и број (според Националната класификација на занимања);
 - ✓ Цел на вработување;
 - ✓ Конкретни услуги / програма кои треба да бидат обезбедени (опис), датумот на започнување на секоја програма / услуга и предвиденото времетраење;
 - ✓ Идентификацијата на партнер претпријатие / извршувач на обука (резултатот на процесот за усогласување);
 - ✓ Критериуми / показатели кои се користат за да се утврди напредокот кон постигнување на целта на вработување;
 - ✓ Условите под кои ќе бидат обезбедени програмата и индивидуалните права и одговорности во тек на учеството во програмата.

Низата услуги што водат до развој на ПИВ се прикажани на Слика А1 подолу.

Слика А1: Секвенционирање на услуги и програми за младите во неповолна положба

